

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 323 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Toyrova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiylatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	

KORXONA IQTISODINI BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI

Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich

Bank-moliya akademiyasi magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada korxonalarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga doir muhim omillar tahlil qilingan. Moliyaviy boshqaruv, ishlab chiqarish samaradorligi va tashqi iqtisodiy muhitga moslashuvchanlik kabi jihatlar asosiy e'tibor markazida bo'ldi. Maqolada statistik ma'lumotlar asosida tahliliy yondashuv qo'llanilib, barqaror rivojlanish mezonlari aniqlangan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy barqarorlik, korxona boshqaruvi, moliyaviy tahlil, raqobatbardoshlik, strategik rejalashtirish.

Abstract: This article analyzes the key factors for ensuring the economic stability of enterprises. The main focus is on financial management, production efficiency, and adaptability to external economic conditions. An analytical approach based on statistical data is used to identify the criteria for sustainable development.

Key words: economic stability, enterprise management, financial analysis, competitiveness, strategic planning.

Аннотация: В данной статье рассматриваются ключевые факторы обеспечения экономической устойчивости предприятий. Основное внимание уделено вопросам финансового управления, эффективности производства и адаптации к внешней экономической среде. На основе статистических данных применен аналитический подход для выявления критериев устойчивого развития.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, управление предприятием, финансовый анализ, конкурентоспособность, стратегическое планирование.

KIRISH

Insoniyat faoliyati va hayoti moddiy borliqqa bog'liqdir. Inson yashash uchun nimaiki qilsa, doimo chegaralangan moddiy boyliklar muammosiga duch keladi. Insonning oliy maqsadi – yaxshi yashash, lekin havodan tashqari hamma narsa chegaralangan. Ulardan ratsional foydalanish doimo inson ongi oldida ko'plab siyosiy, iqtisodiy, texnikaviy, texnologik, ekologik va boshqa muammolarni yuzaga keltiradi. Bu muammolar yakka insondan tortib, korxona, firma, ularning birlashmalari, umuman region va davlat iqtisodiyoti miqyosiga taalluqlidir. Shuning uchun ham inson paydo bo'lganidan beri u bilan moddiy borliq o'rtasida doimo munosabat va kurash mavjud bo'lgan. Shu asosda xo'jalik yuritish va uni boshqarish to'g'risida insoniyat doimo fikr yuritib, bu borada bilimlar tizimini shakllantirib kelgan. [8]

Shunday bilimlar tizimi "fan" deb yuritiladi. Fan – bu insoniyat tarixida to'plangan tabiat, jamiyat va fikrlash to'g'risidagi bilimlar tizimidir. Shu bilimlar asosida insoniyat tabiat sirlarini, jamiyat muammolarini o'rganadi va o'z hayotiga moslashtiradi.

Ibtidoiy jamiyat rivojlanib, ibtidoiy jamoalar o'rtasida tovar almashish munosabatlari shakllana boshlagach, insonlar iqtisodiyot to'g'risida fikr yurita boshlagan. Chunki odamlar faqat narsa (masalan, go'sht, bug'doy, kamalak, bolta kabi) haqida emas, balki ushbu narsalar orqali vujudga keladigan o'zaro moddiy munosabatlar – ya'ni iqtisodiy munosabatlar haqida ham o'ylay boshlaganlar. Asta-sekin insoniyat hayotidagi munosabatlar chuqurlashib, ijtimoiy mehnat taqsimoti natijasida alohida tarmoqlar, shu jumladan tijorat sohasi vujudga kelgan. Shu sababli insoniyat jamiyati kabi iqtisodiyot ham o'z tarixiga ega.

Tarixiy hujjatlardan ma'lumki, tijoriy fikr yuritishlar eramizdan avvalgi 3000–2000-yillar oralig'ida boshlangan bo'lib, savdogarlar tomonidan qilingan hisobiy yozuvlar bizgacha yetib kelgan arxeologik topilmalar – loydan yasalgan taxtachalardagi hisob-kitob yozuvlari orqali tasdiqlanadi. Qadimgi Sharq mamlakatlarida eramizdan avvalgi 3000-yillarda narsalarni ijaraga berish va undan foyda olish kabi faoliyatlar mavjud bo'lgan. Qadimgi Misr va Yunoniston aholisi oldi-sotdi, pul, baho, savdo, foyda, kredit kabi iqtisodiy kategoriyalarni amalda qo'llagan.

O'zbek tilidagi "iqtisod" so'zi yunonchadagi "oikonomika" (ya'ni "oikos" – uy xo'jaligi va "nomos" – qoida, tartib, qonun) so'zlaridan olingan bo'lib, uy xo'jaligini yuritish qoidalari mazmunini bildiradi. Shuning uchun iqtisodiy fanlarda o'rganiladigan kategoriyalar qadimgi Sharq olimlari qalamiga mansub bo'lgan asarlarda uchraydi. Masalan, Sokrat, Ксенофонт, Platon, Aristotel, Epikur kabi faylasuflar iqtisodiy fikrlarni ilgari surgan.

Markaziy Osiyo allomalarining asarlarida iqtisodiyotga taalluqli g'oyalar va xo'jalik yuritish bo'yicha fikrlar ko'p uchraydi. Ularning qatoriga Al-Farobiy, Ibn Sino, Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Amir Temur, Ulug'bek, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi mutafakkirlarning ijodlari kiradi. Misol uchun, Amir Temur Tuzuklarida iqtisodiyot va davlat boshqaruviga oid, bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan iqtisodiy muammolarni hal qilish bo'yicha qoidalar va yo'l-yo'riqlar mavjud. U yerda davlatning tarkibiy tuzilmasidan tortib, budget daromadlari va xarajatlarini shakllantirish, mehnatni taqdirlash, maosh to'lash, soliq undirish, jarimalar, in'om va ehsonlar to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Insoniyat tarixiga nazar tashlaganda, jamiyatning tashkil topishida siyosiy va iqtisodiy jihatlar o'rtasida muhim farqlar mavjud bo'lgan. Siyosiy hayotda tarixan ongli tartibga solish orqali jamiyat boshqaruvi yo'lga qo'yilgan. Davlat boshqaruvi g'oyalari dastlab qabila boshliqlari, qariyalar kengashi va xalq majlislari kabi shakllarda namoyon bo'lgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlash zamonaviy iqtisodiy adabiyotda muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur masala doirasida ko'plab olimlar korxonalarning moliyaviy holati, investitsiyaviy faolligi, raqobatbardoshlik darajasi va boshqaruv tizimining samaradorligi orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish omillarini o'rganib chiqishgan.

O'zbekistonlik olimlardan A. Jo'raev korxona iqtisodiyotini barqarorlashtirishda samarali budjetlashtirish, ishlab chiqarish tannaxrini pasaytirish va moliyaviy tahlilning tizimli yondashuvini muhim omillar qatorida ko'rsatadi. U iqtisodiy barqarorlikni nafaqat foyda ko'rsatkichlari bilan, balki likvidlik, to'lovga qobiliyat va investitsiyaviy jozibadorlik orqali ham baholash zarurligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, B. Xo'jayev o'z tadqiqotlarida korxona resurslarini optimallashtirish, ishlab chiqarish quvvatlaridan to'laonli foydalanish va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali barqarorlikka erishish mexanizmlarini tahlil qilgan. U ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va mahsulot tannaxrini optimallashtirish orqali iqtisodiy xavflarni kamaytirish mumkinligini ko'rsatgan.

Xalqaro miqyosda esa J. Brigham va L. Gapenskiy kabi mualliflar moliyaviy menejment vositalari orqali barqarorlikni ta'minlash masalasiga e'tibor qaratgan. Ularning fikricha, kapital tuzilmasini maqbullashtirish, risklarni boshqarish va dividend siyosatini aniq belgilash orqali korxona uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka erishishi mumkin.

Rossiyalik iqtisodchi S. I. Ilienskiy o'z asarlarida strategik rejalashtirish va ishlab chiqarish omillarini uzviy bog'lagan holda barqarorlik modelini ishlab chiqqan. U ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, tashqi iqtisodiy muhitga moslashish va bozor talabi asosida strategiyani shakllantirishga urg'u beradi.

Shuningdek, M. Porter tomonidan ilgari surilgan raqobat ustunligi nazariyasi ham korxona iqtisodiyotini barqarorlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Porter bozorni tahlil qilish, raqobatchilarni baholash va ichki kuchli tomonlarga tayanib strategiyani ishlab chiqish orqali barqaror rivojlanishga erishish mumkinligini asoslab bergan.

So'nggi yillarda barqaror rivojlanish bilan bog'liq bo'lgan ekologik va ijtimoiy omillar ham ilmiy izlanishlar markazida bo'lmoqda. Xususan, N. K. Moiseeva korxonalar faoliyatida ekologik barqarorlik, ijtimoiy javobgarlik va resurslardan oqilona foydalanish masalalarini keng tahlil qilgan. U ekologik menejment tizimini korxona strategiyasiga integratsiya qilish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkinligini ta'kidlaydi.

Ko'rib chiqilgan tadqiqotlar asosida xulosa qilish mumkinki, korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlash murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, u moliyaviy boshqaruv, ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsion faollik va tashqi muhitga moslashuvchanlik darajasi bilan chambarchas bog'liq.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlash omillarini aniqlash maqsadida statistik ma'lumotlar va amaliy hisobotlar tahlil qilindi. Ma'lumotlar Davlat statistika qo'mitasi, moliyaviy hisobotlar va soha ekspertlari intervyulari orqali to'plandi. Tahlil usuli sifatida komparativ tahlil va ko'rsatkichlar dinamikasi asosida baholash usuli qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijtimoiy-madaniy taraqqiyot rivojlanishi bilan davlat boshqaruv funksiyalari mustahkamlanib, turg'unlashib borgan. Iqtisodiy hayotda esa bunday holat kuzatilmaydi. Ibtidoiy jamoa davridan to kapitalistik tizimgacha

bir-biri bilan ongli ravishda birlashmagan yakka ongli xo'jaliklar mavjud bo'lgan. Har bir xo'jalik subyekti o'z tashabbusi, o'z ixtiyori va tavakkalchiligi asosida ish yuritgan. Ularning birligi – jamiyat va xalq xo'jaligining iqtisodiy jihatdan uyg'unligi – yakka xo'jalik yurituvchilarining o'zaro iqtisodiy munosabatlari orqali ta'minlangan.

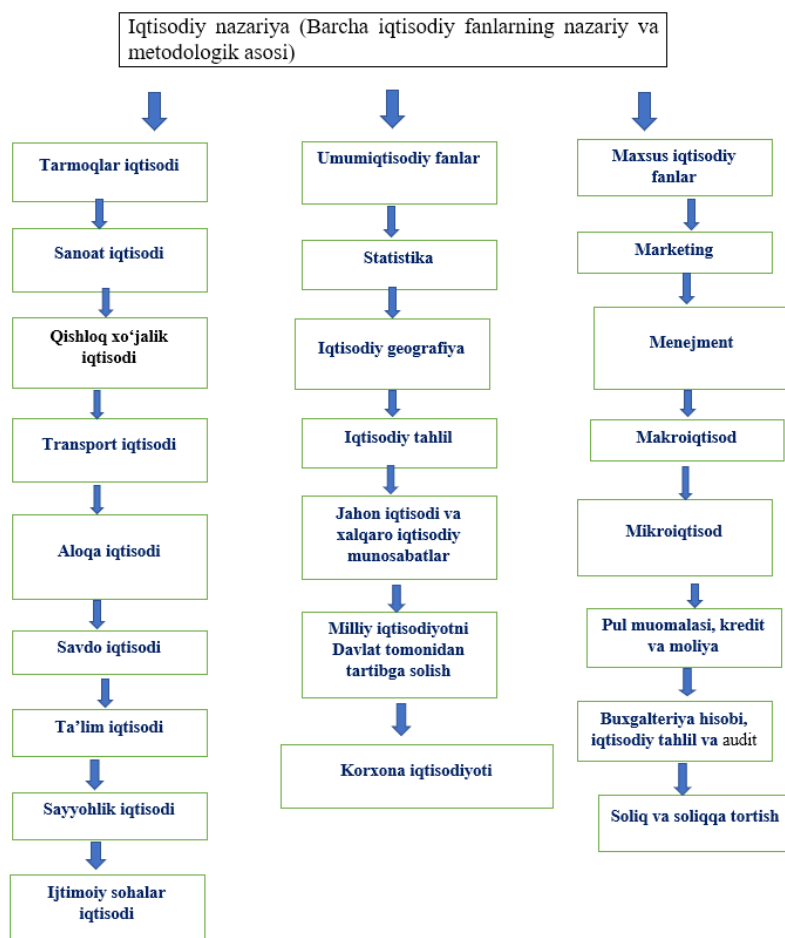
Ijtimoiy mehnat taqsimoti chuqurlashgani va bozor munosabatlari shakllana boshlagani sayin, xo'jalik yuritishni ongli ravishda tartibga solish g'oyasi vujudga kelgan. Chunki minglab xo'jalik subyektlarining uyushtirilmagan iqtisodiy faoliyati ijtimoiy halokatlarga olib kelishi mumkin. Hozirgi zamon korxonalari – xalq xo'jaligining uyushtirilgan, davlat tomonidan tartibga solinadigan xo'jalik subyektlari hisoblanadi.

Xo'jalik korxonasi iqtisodiy fanlar nuqtayi nazaridan ishlab chiqarish elementlarini (mehnat, kapital, tabiiy resurslar, tadbirkorlik) o'z manfaatlari, xo'jalik yuritish va foyda olish maqsadi orqali birlashtirgan, o'z resurslarini ixtiyoriy ravishda ishlatish huquqiga ega bo'lgan subyekt sifatida tushuniladi. Shunday qilib, tarixiy jarayonlar davomida iqtisodiy nazariya shakllanib kelgan va "iqtisod" (ekonomika) atamasi ishlatila boshlangan.

Hozirgi kunda "iqtisod" tushunchasi bir necha mazmunda qo'llaniladi. Birinchidan, iqtisodiyot deganda xo'jalik tizimi (xalq xo'jaligi, tarmoq, hudud, birlashmalar, korxonalar va firmalar) tushuniladi. Ikkinchidan, iqtisodiyot – bu ishlab chiqarish, taqsimot, muomala va iste'mol fazalarida vujudga keladigan insonlar hamda xo'jalik subyektlari o'rtasidagi moddiy va boshqa boyliklar bilan bog'liq munosabatlar tizimidir. Uchinchidan, iqtisod – bu siyosiy faoliyat, ya'ni davlat siyosati, davlatlararo iqtisodiy aloqalar va shu kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Va nihoyat, to'rtinchidan, iqtisod – bu fan.

Fan – bu tabiat, jamiyat va tafakkur hamda ijtimoiy taraqqiyotni tahlil qilish va umumlashtirish to'g'risidagi insoniyat tomonidan to'plangan bilimlar yig'indisidir. Ushbu bilimlar orqali insoniyat tabiat sirlarini chuqur o'rganish, texnika va texnologiyalarni, tabiiy fanlarni rivojlantirish va ijtimoiy taraqqiyotning muhim muammolarini hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Fanlar tizimida alohida o'rinni iqtisodiy fanlar egallaydi. Iqtisodiy fanlar bir qancha mustaqil fanlardan iborat bo'lib, ular o'zaro chambarchas bog'liq va murakkab tizimni tashkil qiladi. 1-rasmda keltirilgan fanlardan tashqari iqtisodiy jarayonlarga oid boshqa ko'plab yo'nalishlar ham mavjud. Barcha iqtisodiy fanlar o'zaro tig'iz bog'liqlikda bo'lib, har biri jamiyat iqtisodiyotini rivojlantirish va takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodni fanlar tizimi sifatida ko'rib chiqsak, bu tizimning qanchalik keng va murakkab ekani yana bir bor yaqqol namoyon bo'ladi (1-rasm).

1-rasm. Barcha iqtisodiy fanlarning nazariy va metodologik asosi.

Korxona iqtisodiyoti fani o'rganadigan mavzulari, muammolari va o'z tarkibi bilan iqtisodiy fanlar ichida alohida o'rin tutadi. Yuqoridagi rasmda ko'rinib turganidek, bu fan barcha iqtisodiy fanlar bilan chambarchas bog'liqdir. Umumiqtisodiy, tarmoqlar iqtisodi va maxsus iqtisodiy fanlar o'rganadigan muammolar korxona iqtisodiyoti fanida mujassamlashgan. Birinchidan, har bir tarmoq va soha aynan korxonalardan tashkil topgan bo'ladi. Ikkinchidan, korxona faoliyatida umumiqtisodiy va maxsus iqtisodiy fanlar tomonidan o'rganiladigan kategoriyalar bevosita mujassam bo'ladi.

Iqtisodiyot fanlari va xo'jalik yuritish amaliyoti xo'jalikni oqilona va samarali boshqarish uchun unga mos xo'jalik yuritish mexanizmini ishlab chiqadi. Bu mexanizmga mos ravishda iqtisodiy dastaklar (baho, soliq, foyda, kredit, ish haqi va boshqalar), iqtisodiy kategoriyalar, ko'rsatkichlar, usullar (iqtisodiy yoki ma'muriy usullar, rejalashtirish, normativlashtirish kabi) ishlab chiqiladi va xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan o'z maqsadlariga muvofiq boshqaruv jarayonlarida qo'llaniladi. Korxona iqtisodiyoti fani aynan mana shu vositalar, kategoriyalar va usullarning mazmun-mohiyatini yoritib beradi hamda ularni xo'jalikni boshqarishda qanday shakl va usullar bilan qo'llash mumkinligini o'rgatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasida korxona moliyaviy barqarorligini boshqarish tizimining shakllanishi va uning samarali faoliyatini ta'minlashga doir nazariy, metodologik hamda amaliy jihatlar maxsus va mustaqil tadqiqot ob'ekti sifatida hali yetarli darajada o'rganilmagan. Bu esa tanlangan ilmiy maqola mavzusining dolzarbligini hamda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Korxona iqtisodiyotini mustahkamlashga qaratilgan strategik yondashuvlar, moliyaviy tahlilning chuqur qo'llanilishi va tashqi xavflarga qarshi barqaror boshqaruv uslublarini ishlab chiqish hozirgi davrda alohida e'tiborni talab qiladi.

Ayniqsa, iqtisodiy beqarorlik sharoitida korxonalarning ichki boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish, moliyaviy risklarni kamaytirish va uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlash zarurati bunday tadqiqotlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Shu bilan birga, korxona barqarorligini baholashda zamonaviy tahlil vositalari, raqamli texnologiyalar va ilg'or boshqaruv yondashuvlaridan foydalanish istiqbollari kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Абрютин М.С. "Современные подходы к оценке финансовой устойчивости и платежеспособности компании" / М.С. Абрютин // Финансовый менеджмент. – 2016. – № 6. – с.23-27
2. "Анализ и прогнозирование финансовой устойчивости организации с учетом жизненного цикла на основе интегрального показателя". И.А. Павлова// Финансы и кредит, 2017г., 23 (июнь), с. 71-75.
3. Омельченко И.И. Финансово-экономическая стабильность как составная часть организационно-экономической устойчивости предприятий // Вестник машиностроения. 2017. № 4. С. 65.
4. Гиляровская Л.Т., Вехорева А.А. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия. СПб., 2013. С. 13.
5. Исаева Э.В. Проблемы определения сущности понятия "финансовая устойчивость предприятия" // Проблемы экономики. 2018. № 2. С. 80.
6. Бурханов А.У. Саноат корхоналари молиявий барқарорлигини баҳолаш усули// "Иқтисодиёт ва инноватсион технологиялар" илмий электрон журнали. № 6, ноябрь-декабрь, 2018 йил,
7. Елецких С.Я. Анализ теоретических подходов к трактовке сущности понятия "финансовая устойчивость предприятия" // Экономика промышленности. 2018. № 1. С. 190.
8. Джамалов Х.Н., Уразметов Ж.М. Задачи анализа финансово-хозяйственноцифровой деятельности в новой системе финансового менеджмента//Иқтисодиёт ва таълим, 2021. – №3, с. 96-10

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
